

Приказ дела

Примљено: 15. 7. 2015.

Одобрено за штампу: 18. 9. 2015.

ХРИШЋАНСТВО У 21. ВЕКУ^а

Милош Јовановић

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Департман за социологију,

Ниш, Србија

milos.jovanovic@filfak.ni.ac.rs

Познати амерички социолог религије Џејмс Вернон Спикард (Spickard) је на самом почетку чланка „Шта се дешава са религијом? Шест социолошких наратива“ (Spickard, 2006, 13 - 29) приметио да је „социологија религије од скоро постала једна сложена дисциплина – посебно при покушајима научника да опишу садашњост и предвиде будућност“.

Попут колега из Енглеске, који су марта 2000. године организовали научну конференцију под називом „Пророци и предвиђања“ (“Prophets and Predictions”) и након тога објавили зборник радова о будућности религије (Davie, Heelas, and Woodhead, 2003), тројица приређивача из Србије, чија је намера нешто скромнија од промишљања будућности религије *en masse*, представља зборник *Хришћанство у 21. веку*. Након осмишљавања и реализовања серије трибина о перспективи протестантизма, римокатолицизма и православља, одржаних у Лесковачком културном центру октобра и новембра 2013. године, позвани су неки од водећих балканских/*ex*-југословенских, европских и руских социолога религије и религиолога да дају свој прилог поменутом зборнику.

Бегов први део, под насловом „Перспективе хришћанства (жива реч): толеранција · дијалог · екуменизам“, доноси транскрипте одржаних трибина, где после сваког излагања могу да се нађу питања која су дошла из публике као и одговори излагача (који су, иначе, сви богослови/теолози), што је овим другима дало прилику да даље појасне неке од изнетих теза, али и задовоље знатижељу неких слушалаца. Редом су штампани следећи прилози: Јован Пурић – „Православље на почетку 21. века“, Ладислав Немет – „Римокатолицизам – дијалог и екуменизам“, Димитрије Попадић –

---

^а Припремљено у оквиру пројекта *Одрживост идентитета Срба и националних мањина у пограничним општинама источне и југоисточне Србије (179013)*, који се изводи на Универзитету у Нишу – Машински факултет, а финансира га Министарство за науку и технолошки развој РС.

^б Драгољуб Б. Ђорђевић, Предраг Стајић и Драган Тодоровић (прир.). (2014). *Хришћанство у 21. веку*. Нови Сад: Прометеј; Лесковац: Лесковачки културни центар; Ниш: ЈУНИР, 320 стр.

„Протестантизам – мисионарење и толеранција“ и Зоран Крстић – „Хришћанство у 21. веку: теолошки увид“.

Други део књиге почиње текстом Павла Мојзеса „Ризично је предсказивати“, чији наслов речито исказује задршку аутора по питању бављења будућношћу религије. Можда је најилустративнији пример јаловости тог подухвата онај највећих „учитеља сумње“ («Les maîtres du soupçon»), како их зове Пол Рикер (Ricoeur) – Маркса, Фројда и Ничеа, чија су енергична предвиђања о нестанку религија већ добро позната (О тумачењу: оглед о Фројду, 2010). Зато се Мојзес ограничава на указивање на неке од трендова присутних у раном 21. веку који ће имати вероватноћу да се наставе, као и на нека занимљива питања везана за религију у 21. веку.

Следи текст Сергеја Флереа „Могућности социологије у предвиђању судбине хришћанства у 21. веку“, у коме се аутор, најпре, бави друштвеним развојним тенденцијама у 21. столећу, након чега анализира неколико основних подстицаја научног карактера у предвиђању непосредне будућности хришћанства: 1. демографске подлоге за развој хришћанства, 2. раст једног новог типа хришћанства (харизматично-пентекосталног), 3. расправе о секуларизацији и десекуларизацији, 4. њу еџи и „усредсређење на божанског себе“ и 5. домаћаје могућности избора према теорији рационалног избора као објашњење развоја хришћанства.

Иван Цвитковић у раду „Хришћанство пред изазовима 21. столећа“, након географске панораме заступљености хришћанства на свим континентима и посебно значајним регионима, идентификује најважније изазове који стоје пред овом конфесијом: дијалог са заговорницима секуларног друштва, и одмах затим не мањи изазов ислама, а ту су и: искушење реполитизације религије, изазови феминизма, утицаји динамике урбаног живота и средстава масовног комуницирања и информacionих технологија, те наставак миграције хришћана с Истога у западну Европу.

Прилог „Геополитика хришћанства у 21. веку“ Владана Станковића доноси податке о конфесионалној географији хришћанства (распореду светских религија и њихових конфесија), да би затим прешао на питања геополитике хришћанства у XXI веку, пре свега се, на трагу чувених теза Семјуела Хантингтона (Huntington), бавећи тачкама сукоба хришћанске и других цивилизација.

Драгољуб Б. Ђорђевић у тексту „Је ли православље религија будућности?“, чини се, даје потврдан одговор када каже да су „изгледи православља (...) више него повољни“ и то захваљујући: 1. сумраку атеистичке идеологије, 2. томе што пружа везу за историјом/традицијом и 3. тиме што ће, не свдећи се на „масовну социолошку религиозност спољашњег типа“, наставити да људима пружа љубав и мир, срећу и толеранцију, налажење смисла и разлога живљења и давати осећај равнотеже и постојаности. Но, одмах примећује аутор, „претерано је надати се васцелој православној васељени“.

Следећи је текст покојног Радована Биговића „Православна црква на крају другог миленијума“ (прештампан из *Политике* од 6. јануара 1996. године), који у њему својственом духу разборитости и толеранције разматра место Цркве у свету на крају XX века и највеће проблеме који стоје на путу остваривања њене мисије у свету.

Као својеврстан наставак претходног, текст Драгана Тодоровића „Српска православна црква на почетку трећег миленијума“ најпре даје кратак преглед историјских дешавања везаних за религију у модерној

српској држави, да би се аутор нешто детаљније осврнуо на период с краја XX века (када се црква са маргине „сели“ у центар друштвених збивања) и на питање односа Цркве према евроинтеграцијама. При крају рада, Тодоровић нуди неколико препорука за редефинисање јавне улоге Цркве и њене пасторалне делатности како би могла „својим садашњим и будућим верницима, уморним од транзицијских мука и погледа упртог ка европској будућности, послужити као узор и оријентир у прилагођавању претпостављеном западном моделу“.

У заједничком раду Сергеја Лебедева и Мирка Благојевића „Двадесет први век: повратак православља (социјално-религиозна динамика у Русији и Србији)“, руски и српски социолог религије разматрају појаву ревитализације религије у поменуте две земље, и то кроз њен *унутрашњи* и *спољашњи* модус. Оцртавши анатомију феномена ревитализације, аутори идентификују њен основни проблем који се састоји у некоординисаности спољашњих и унутрашњих модуса, а унутар сваког од њих – некоординисаности интенција наведеног процеса.

Драгомир Јанковић у тексту „Двадесет и први вијек: мејнстрим и псеудоправославље“ покушава да пружи одговор на питање: да ли је могућа значајнија промена религијске слике Србије у 21. веку? Анализирајући разлоге који би могли да допринесу омасовљењу алтернативних псеудоправославних верских заједница, Јанковић прави паралелу са поклоницима савремене популарне музике и следбеницима верских заједница, налазећи заједничке карактеристике једних и других.

Доајенка српске социологије религије Зорица Кубурић у раду „Перспективе православног хришћанства у 21. веку (Процеси интеграција и дезинтеграција у контексту теологије интегритета)“ нуди разматрања ревитализације религијске моћи и предлаже разматрање развоја хришћанства кроз перспективу теологије интегритета, уочавајући интегративне и дезинтегративне процесе унутар хришћанства. О будућности Српске православне цркве у 21. веку ауторка пише на основу квалитативног истраживања спроведеног са студентима Филозофског факултета у Новом Саду (рађеног децембра 2013. године на узорку од 70 испитаника, студената журналистике и социологије) и истраживања мишљења вероучитеља Епархије Жичке (спроведеног фебруара–марта 2014. године, где су обухваћена 72 православна вероучитеља и два протестантска теолога).

Бивши амбасадор СРЈ у Ватикану Дарко Танасковић у тексту „Враћа ли се Римокатоличка црква Христу?“ промишља првих годину дана понтификата папе Фрање. Танасковић даје једну зналачку и детаљну анализу реформистичког подухвата првог латиноамеричког папе, који оцењује као дубоко промишљен и целовит програм духовног оздрављивања хришћанства и структурног преуређења Цркве, која и данас, бар номинално, има највише следбеника на планети.

О историјату екуменског покрета, то јест Светског савета цркава, концептима јединства за које се залаже, дилемама са којима се у вези учешћа у ССЦ суочава Српска православна црква, билатералним дијалозима и перспективама, у раду „Екумена – да, али како? Перспективе екуменског дијалога“ пише Раде Кисић.

Религиолог Марко Ђурић, уз доста примера из историје хришћанства, међусобног односа хришћанских конфесија и „јеретика“, односа хришћанства и

ислама и односа према различитим фундаментализмима пише о религијској сношљивости у прилогу „О толеранцији из верске перспективе“.

Социолошкиња религије са Филозофског факултета у Нишу Данијела Гавриловић у раду „Хришћанство као извор социјалног капитала у савременом друштву“, ослањајући се на две концепције дефинисања и тумачења социјалног капитала – Бурдијеову (Bourdieu) и ону Фукујаме (Fukuyama), Колмана (Coleman) и Патнама (Putnam) – пише о могући облицима појављивања религије (у овом случају хришћанске) као извора друштвене повезаности (социјалног умрежавања). Пратећи разлику између *bonding* и *bridging* социјалног капитала, коју је увео Роберт Патнам, ауторка разматра утинке у „производњи“ социјалног капитала различитих хришћанских конфесија, уз посебан осврт на православље уопште и посебно делатност Српске православне цркве.

Последњи прилог у зборнику – „Секуларна држава и кршћанство. Могу ли у будућности једно без другога?“ – хрватског социолога религије Ивана Маркешкића, почиње давањем дијагнозе нашег времена по питању односа религије/а и секуларизма. Након тога аутор скицира неколико тенденција које могу да буду уочене у односима религија и европске јавности, посебно се бавећи могућношћу ескалације религијског и политичког фундаментализма, као врстама државне неутралности по питању религије. Пледирајући за суживот и сарадњу савременог секуларног друштва и религијских заједница, Маркешкић у закључку свог рада пише: „кооперативна задаћа обију страна у држави – религиозне и секуларне – јест сљедећа: оне обје требају у обзир узимати и прихваћати перспективе оних других, увијек изнова пропитивати што могу научити једни од других. А то даље значи да би секуларна држава требала бити заинтересирана за религију, у нашем случају за кршћанство, јер религија (кршћанство) у себи носи претпоставке на којима почива модерна еуропска секуларна држава, а таква држава их из себе саме не може јамчити. С друге стране, свака религија, па тиме и кршћанство, уколико жели уживати благодати вјерских слобода, треба бити заинтересирана за постојање секуларне, свјетоназорски неутралне државе, јер је управо постојање такве слободарске, секуларне и свјетоназорски неутралне државе једини јамац да ће све религије, сви вјерозакони моћи имати иста права и исте могућности дјеловања. Па и кршћанство заједно с њима“.

На крају, уз слагање са констатацијом Драгољуба Ђорђевића коју је изнео у предговору: „Религија и даље игра важну улогу у јавној сфери, политички је делатна и продужава да буде битна саставница и одредница индивидуалног и колективног идентитета“, додајемо да овај зборник чини вредан допринос разумевању места и улоге хришћанства у свету на почетку новог миленијума.

ЛИТЕРАТУРА

- Davie, G., Heelas, P. and Woodhead, L. (eds.). (2003). *Predicting Religion: Christian, Secular and Alternative Futures*, Aldershot: Ashgate.
- Ђорђевић, Д. Б., Стајић, П. и Тодоровић, Д. (прир.). (2014). *Хришћанство у 21. веку*. Нови Сад: Прометеј; Лесковац: Лесковачки културни центар; Ниш: ЈУНИР.
- О тумачењу: *оглед о Фројду*. (2010). Београд: Службени гласник.
- Spickard J. V. (2006). What is Happening to Religion? Six Sociological Narratives. *Nordic Journal of Religion and Society* 19(1), 13 - 29.